

Com i per què llegir

sentenciar. I no ens distreu pas la dicotomia estèril de si el poeta era o no prou místic a l'estil dels místics castellans, el gran paradigma: Verdaguer construeix poesia des d'una espiritualitat certament senzilla, i per això mateix forta. No podem exigir al lector d'ara que mesuri meticulosament en la seva balança personal el pes del franciscanisme, la densitat de la unió mística anhelada entre Déu i home, però sí que li podem demanar que es fixi en l'embosta literària que aporta el llibre.

El lector d'avui sí que pot apamar, ha d'apamar, l'alçada qualitativa del viatge d'ascensió del poeta. Cal que pari atenció a la repetida presència dels éssers alats que condueixen l'estimació humana als espais de l'absolut i d'aquí a la poesia. *Idyllis i cants místics* permet de veure també el deseiximent d'una vida terrenal farcida de limitacions i la voluntat d'assolir la cambra on la poesia finalment, amb *Al cel*, esdevindrà cosmogònica. I encara la presència de l'enyor humà innat d'una perfecció vital en la idea de l'absolut primigènia. I d'aquesta manera podrem entendre, també, la presència de temes i de referents ara anacrònics que no són sinó el camí, però no l'objectiu en ell mateix. I tot això, potser no amb tota la intensitat dels darrers anys, potser amb els fils penjant propis de l'aprenent que cus amb l'agulla suprema de la poesia com a música de l'absolut romàntic i/o místic. Els grans poetes sempre superen els tòpics que la seva pròpia obra permet, i Verdaguer és, sens dubte, un gran poeta. Més enllà dels tòpics que els *Idyllis i cants místics* ha generat, podem trobar en els versos del llibre aquell pensament d'amor sense el qual no és possible entendre la dimensió lírica del Canigó, sense el qual no podem entendre de la mateixa manera aquella mística carnal dels darrers anys i el perenne desig d'ascensió a l'absolut mitjançant la poesia, l'absolut que és la mateixa poesia. Verdaguer inicia aquest camí i el manté sempre amb un principi de sinceritat. Aquests valors i el seu ofici són innegables. Verdaguer supera una vegada més les manipulacions de tota mena, també les d'avui, perquè el poeta genera les obres i els lectors mediocres les successives manipulacions. El gran homenatge al poeta, doncs, no és altre que la lectura atenta i nuada de l'obra, tota la resta pot esdevenir tot just un aparador més o menys afortunat.

EXCURSIONS I VIATGES

Narcís Garolera

Autor de l'edició crítica d'Excursions i viatges' (Ed. Barcino, 1993)

Thom sap que Verdaguer va travessar l'Atlàntic diverses vegades, com a capellà de vaixell de la companyia naviliera del marquès de Comillas. Però no és tan sabut

que -com escrivia ell mateix amb una imatge típica del seu estil- havia creuat, literalment, el món amb els seus viatges: per mar, a Amèrica (Cuba), al nord d'Àfrica (Marroc, Algèria) i a Palestina i Egipte; per terra, a l'Europa central (França, Suïssa, Bèlgica, Alemanya), fins a Sant Petersburg. D'altra banda, Verdaguer va ser un gran excursionista, sobretot pel Pirineu, del qual vatrepitjar els cims més elevats: Puigmal, Éstats, Aneto... En va aprofitar llegendes i tradicions -especialment en el poema *Canigó*-, i va reflectir les seves vivències muntanyenques en diversos dietaris d'excursió, inèdits en bona part fins fa poc temps.

Aquest Verdaguer, turista i relator de viatges i excursions, és poc present en la consideració literària de molts catalans, o, a tot estirar, gaudeix d'una estima secundària, al costat de la valoració de les obres en vers que el van fer famós enllà de les nostres fronteres. Cal reconsiderar, doncs, la faceta prosística de l'autor de *L'Atlàntida* -sobretot la prosa de les seves impressions de viatge-, tant des d'un punt de vista periodístic com des d'una òptica estrictament literària.

L'ideari de les impressions verdaguerianes d'excursió o de viatge és catalanista, catòlic i conservador. Tanmateix, les idees no ho són pas tot en un escriptor com Verdaguer, més dotat per a les imatges i les visions plàstiques que no pas per a les elucubracions intel·lectuals. Al marge d'idees i opinions, hi ha sempre l'escriptor que observa i descriu el món des d'una particular sensibilitat estètica -el romanticisme- i amb una llengua poc afectada, d'una gran naturalitat.

Verdaguer ens va deixar un llibre de viatges -el primer que es publicava en català contemporani- que deu molt a les obres del gènere dels grans escriptors romàntics francesos, que coneixia bé. Hi podem sentir, doncs, ressons de Chateaubriand, de Lamartine, d'Alexandre Dumas, de Victor Hugo...

En les seves anotacions europees, i al costat de les comprensibles reserves ideològiques, Verdaguer destaca els aspectes positius de les societats avançades: millores tècniques en la producció i en la comunicació, capacitat d'explotació de les reserves naturals, avantatges socials de les grans ciutats... Al Magrib, en canvi, deplora la desídia dels seus habitants -conseqüència del seu fanatisme religiós- i constata la ineficàcia dels colonitzadors europeus. En una tensió permanent entre progrés i tradició, descriu el Pirineu com un món amenaçat, que cal preservar. Els costums més genuïns, transmesos de pares a fills durant centúries, presenten un futur incert, davant les innovacions del segle industrial i uniformador. La llengua, el folklore, la indumentària, la moral i la religió són aspectes d'aquest món rural, que poden arribar a desaparèixer.

Un fragment del viatge *a vol d'aucell* per l'Europa central servirà per il·lustrar la precisió descriptiva de la prosa de Verdaguer:

"Rússia, 24 maig.- Eydkuhnen és la darrera estació d'Alemanya; Wirballen, la primera de Rússia. Aquí tot canvia de fesomia: lo país i la gent, i tan de sobte que costa de donar-se'n compte. De Catalunya a França, de França a Suïssa i a Prússia, hi ha una gradació; los canvis són suaus, les diferències de què s'adona el viatger no són grans; mes, a l'entrar a Rússia, un se troba a la porta d'un altre món.

"Les altes gorres alemanyes fan lloc a les russes, negres i peludes, adornades amb una placa de llautó amb una àliga de dos caps. Los soldats, a semblança dels ajudants de nostres capitans generals, duen cordons vermells entortelligats del coll al braç dret; en lloc de levita senzilla, duen un gros llarg per gavan, curt per hàbit, i grosses botes, calçat molt important en clima tan humit. Los paisans van vestits amb un gavan de color de sac i que participa de sa forma, llarg, ulà i no gaire net, i generalment folrat de pell. Cobreixen son cap amb un barret de pèl negre i gros, semblant al capell dels pagesos mallorquins".

Jo volia veure més aprop y sentir y banyarme en lo sol de Palestina, no'l sol material, sinó aquell sol que no s'ha post ni s'ha de pondre, lo sol de tots los cors, de totes les inteligencies, lo veritable centre de l'univers.

'Dietari d'un pelegrí a Terra Santa'

AIRES DEL MONTSENY

Jordi Castellanos

Catedràtic de literatura de la UAB

Aires del Montseny és el primer llibre que apareix després de tancar-se, com a mínim en aparença, el conflicte entre Verdaguer i la jerarquia. I neix, justament, en una excursió que

la redacció del setmanari *La Creu del Montseny*, que ell dirigia, va organitzar el 1899, durant la qual es va reconciliar amb el bisbe Morgades, que era, d'altra banda, qui havia posat la creu al cim del Matagalls. El llibre va ser publicat per la revista *Juventut*, amb una portada d'Apel·les Mestres i il·lustracions de Simó Gómez, Urgell, Graner, Triadó, Sardà, Junyent i altres. Agomolat pels joves modernistes i amics, és una mostra d'adhesió i reconeixement, un homenatge al poeta. Amb raó: és un llibre que conté molt del món personal, íntim, de Verdaguer. Perquè el Montseny, que Verdaguer utilitza en sentit molt ample perquè hi inclou la Plana de Vic, les Guilleries i fins Ripoll, és, ha escrit Ricard Torrents, el "país natal", "una terra interioritzada, maternal i paradisiaca".

La poesia de Verdaguer d'aquests darrers anys es mou pels espais interiors dels records i els sentiments, sempre amb un punt de nostàlgia i una gran delicadesa. "Somni -diu Riba- no vol dir sinó isolament amb les creacions del seu enyor: com més vives i més pròximes se li fan les imatges, més viva, però també més llunyana és vista la realitat sospirada." I, amb això, el tema del paradís perdut, el de la infantesa i el bíblic, hi pren protagonisme. Paradís perdut, paradís sospirat. En el nostre exili terrenal ens resta una esperança: gràcies a la creu, la felicitat ens espera a l'altra vida. Aquest tema pren, al Montseny, la muntanya coronada per la creu, una especial significació. Llegiu, si no, les proses de l'epíleg. Perquè Verdaguer se sent ja vell i cansat. Ja no és el sacerdot, el poeta, l'home, rebel, que s'humilia fins a fer-se sang de *Flors del Calvari*. Ara només vol la pau. I mentre la mort no li arriba, li resta un petit consol: la poesia. Perquè "la poesia és un aucell del cel / que fa sovint volades a la terra, / per vessar una gota de consol / en lo cor trist dels desterrats fills d'Eva. // Los fa record del paradís perdut / on jugava l'amor amb la innocència, / i els ne fa sentir un de millor / en lo verger florit de les estrelles." En efecte, el llibre, que és en molts aspectes una reflexió sobre l'origen i el sentit de la poesia, conté aquesta seva famosa declaració poètica, *Què és la poesia?*, que torna el nucli més pur del Romanticisme, ja sense els embolcalls de la Renaixença. S'havia publicat al primer número del setmanari *L'Atlàntida*, el 1896, en ple conflicte: "No es deixa engabiar en los palaus, / no es deixa esbalair per la riquesa, / en la masia amb los senzills".

